

Н. Ш. Питання про діалогічність літературної комунікації порушив *Малиновський Артур Тимофійович* у виступі на тему «Читач у глибинах тексту».

Артур Тимофійович Малиновський. Читач у глибинах тексту (До питання про діалогічність літературної комунікації). Світ читача — доволі багатошарова, незбагненна з точки зору літературознавчих регламентацій та поетикальної структурованості, долаючи всі раціональні стримуючі бар'єри та спрямована в безмежну просторінь інтуїтивного пізнання, категорія літературознавчої науки. В площині художнього тексту вона продукує пульсування та мерехтіння меж і кордонів, множинність і варіативність семантичних перетинів, справжню поліфонію промовляючих до нас голосів, позицій, променів зору. Всім

своїм єством проникаючи в тайни творця художнього світу, осягаючи його екзистенції, читач вибудовує своєрідний «майданчик» зустрічі свідомостей і перехресно-діалогічного зіткнення та креативної консолідації часто-густо полярних й антиномічних світів, розповідних інстанцій, людських мікрокосмів.

Отже, найістотнішим у читачевих операціях з декодування та зчитування наявних і прихованих смислів твору, дешифрування та виведення з ядерних глибин тексту на його поверхневі шари художніх матриць, утаємниченої й завуальованої метафорики і символіки є його гранично-проміжна позиція, в якій перетинаються дві взаємодоповнюючі тенденції — текстопородження і текстосприймання. Вони є взаємозверненими й діалектично нероз'єднуваними саме в світі читача, який інкорпорується в тяглий процес творення та розгортання авторської креації, дає діалогічну *відповідь* на творчий *виклик* та запрошення до співпраці в межах єдиного текстуального поля і виправдовує закладені в ньому сподівання художника на розуміння, адекватне витлумачення й подальше побутування в просторі читачьких вражень, миттєвих фіксацій, що згодом перетворюються на знаки й маяки долі літературних творів у великій історії.

Творча взаємодія і певною мірою консолідація авторської й читачької позицій на комунікативно-рецептивному зрізі зумовлена породженням особливої інстанції, т. зв. «відсутньо присутнього» (Г.-Р. Яусс) *третього*, інтенціонально запрограмованого, немов вмонтованого та передбаченого текстовою цілісністю *іншого*, який віддзеркалює сфери зафіксованих на перехресті світів творця і реципієнта, продукуючого і сприймаючого, зверненого до всесвіту і ним вдячно прийнятого та пропущеного крізь чутливо-рефлексійну свідомість. У просторі літературної комунікації розгортається щось на кшталт діалогічної містерії, справжній акт пізнання «досвіду себе самого в досвіді іншого» [4, с. 380]. Напружене коливання і мерехтіння текстових меж з особливо чутливими дифузійними пульсами, тривожне здригання центрованої цілісності під потужним тиском суцільної діалогічності, ледве відчутний на поверхні, але креативно-вибуховий, до майже тектонічних зрушень, розрив кордонів, то дистанційованих фатальними берегами *іншості*, то монолітно з'єднаних на ґрунті гармонізації читачької уяви та авторського фантазування створює утаємничено-зінтимізований простір постійної близькості, нероз'єднаності, невід'ємності, художньо-іманентної симпатії.

У контексті *іншості* читання набуває ознак процесуально-драматичного дійства і перетворюється на акт самоотождження, самоідентифікації, самопізнання, можливих за умов повсякчасних взаємозвернених перехресних посилів, естетичних сигналів взаємодії текстових і позатекстових інстанцій, синхронної комунікації суб'єктів. Просякнуте діалогічними ферментаціями і пронизане пульсуючими у надрах текстової тканини структурно граничними «нервами» читання виливається у форму поліфонічно-соборного осягнення художнього об'єкта з завершально-задовольняючою катарктичною реакцією сприймаючого суб'єкта.

Динамічність і рухливість меж континууму сприймання уможливлюються у ретельній і тривалій процедурі спостережень та інтерпретацій, вглядань у текст та умовиводів, прокладених стежками з широкою амплітудою коливань між своїм і чужим, *не-розумінням і само-розумінням-в-іншому* (терміни німецької рецептивної естетики), емпатичним вживанням у текст як об'єкт і подальшим дистанціюванням від нього ж з метою зайняття позиції «позазнаходжуваності» як жаданого рубежа естетичного досвіду, що дозволяє «сприйняти і пережити іншого в його іншості, а себе самого у відмінності від цієї іншості» [3, с. 191].

Межі тексту з ледве помітними дотиками до них читача ілюструють повільне, неквапливе мандрування сходинками інтерпретаційного кола від незбагнених «темних» глибин не-розуміння, або «туманностей тексту» (термін В. Калягі) до випромінювань опосередкованих естетичною рецепцією смислів, граничних точок, швів та стиків цілого під жорстким контролем наадресата, тобто інстанції *третього*. Саме у цій площині відбувається доленосна зустріч свого з чужим, і сприймаючий суб'єкт отримує можливість встановити, в якому вузлі «чуже мовлення вступає в стосунки з нашим власним мовленням». У помежовій ситуації цієї зустрічі читач звільняється від зачарування та замилювання незрозумілим, але естетично вартісним об'єктом і, нарешті, звертається до виконання головної своєї місії: подолання «прірви відмінностей, чужості, німоти перед лицем іншості текста» [3, с. 183].

З цього моменту інтерпретація художнього твору перетворюється на подію, потенційно присутню та закладену в текстовий код автором ще до початку діалогу з ним читача. «Подієвий характер літературного твору» зумовлюється «поєднанням

двох горизонтів: горизонту сподівання, яке викликається, підтверджується твором або ж виходить за його межі, і горизонту читацького досвіду сприймача» [2, с. 137]. Розгортання стратегії подієвості зумисне демонструє наочно тотальну діалогічність літературної комунікації. Звісно, проторюваний читачем шлях довгий та супроводжується цілою низкою аналітичних процедур, імпліцитних та експліцитних, глибинних та поверхневих, усвідомлених та стихійних.

Діалог читача з літературою як такою, чужими та віддаленими у часі текстами — вкрай складна, неоднозначна передовсім літературознавча проблема, яка не може бути артикульована в одній дискурсній площині та потребує з'єднань зусиль гуманітаріїв і розгляду її на перетині різних *наук про людину і наук про дух*. Круглий стіл об'єднує мовознавців і літературознавців у вирішенні цієї титульної для них проблеми читача — реципієнта, сприймаючого суб'єкта, співтворця, співрозмовника, — та віднайденні перспектив її подальших наукових інтерпретацій і тлумачень. І хоча Михайло Бахтін не запрошував «до свого бенкетного столу літературознавців» [1, с. 131], Нонна Михайлівна Шляхова, з опертям на фундаментальні факультетські наукові традиції, вже не вперше у симпозіумному просторі (який, до речі, генетично пов'язаний з атмосферою бенкетності), консолідує інтелектуальні та творчі зусилля представників обох гілок філологічної науки.

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. — М., 1986.

2. Шляхова Н. М. Форма автора і адресата в естетиці М. Бахтіна / Н. М. Шляхова // Автор і авторство у словесній творчості / за ред. Н. М. Шляхової. — Одеса, 2007.

3. Яусс Г.-Р. К проблеме диалогического понимания / Г.-Р. Яусс // Бахтинский сборник. — М., 1997. — III.

4. Яусс Г.-Р. Естетичний досвід і літературна герменевтика / Г.-Р. Яусс // Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. — Львів, 2002.